

Відгук

офіційного опонента доктора педагогічних наук,
професора Фізеші Октавії Йосипівни
про дисертаційне дослідження

Розлуцької Галини Миколаївни

***«Культурно-освітня й науково-педагогічна діяльність
Греко-Католицької Церкви на Закарпатті у формуванні національної
самосвідомості дітей та молоді (1646–1947 рр.)»***,

подане на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук
за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Етнокультурні проблеми і розвиток національної самосвідомості сьогодні набувають особливої значущості і глибини осмислення, що пов'язано з соціально-економічними, суспільно-політичними та історико-культурними процесами, які відбуваються в Україні. В умовах оновлення суспільного життя поглиблюється інтерес до пізнання культурної спадщини, що має значний вплив на формування національної самосвідомості, сприяє розвитку духовно-моральних цінностей.

Історично склалося так, що українські землі, в тому числі й Закарпаття, впродовж століть входили до складу різних держав, проте русини (українці) завжди прагнули до збереження національної самобутності та ідентичності. Вагома роль у цьому процесі належить Греко-Католицькій Церкві, яка була активним учасником формування суспільства, відігравала значну роль у розвитку освіти і культури. Об'єктивний історико-системний аналіз цього досвіду дасть можливість здійснити порівняльний аналіз минулого та сучасного, забезпечити єдність та наступність освітньо-наукового процесу, розширити можливості визначення перспектив реформування української національної школи в контексті єдиного освітнього простору.

З огляду на це важливим є звернення Г.М.Розлуцької до ретросистемного аналізу специфіки і традицій Греко-Католицької Церкви в Закарпатті, накопиченого конструктивного досвіду, виявленні можливостей

творчого використання історико-педагогічних надбань в умовах сучасного освітнього реформування в Україні.

Актуальність і значущість рецензованого дослідження підтверджується й тим, що дисертацію виконано відповідно до тематичного плану науково-дослідницької роботи кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка як складової комплексної наукової проблеми «Формування цінностей особистості в європейському освітньому просторі: теорія та практика» (2013 – 2017 рр.) (номер державної реєстрації 0113U001233). Тема дисертації затверджена вченою радою Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (протокол № 17 від 19.10.2017 р.). Дисертаційна робота виконана також у руслі науково-дослідницької тематики факультету суспільних наук ДВНЗ «Ужгородський національний університет» і є складовою наукової теми кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи «Теорія і практика становлення та розвитку системи освіти, навчання і виховання у загальноєвропейському контексті» (0115U001925). Тема дисертації затверджена вченою радою ДВНЗ «Ужгородський національний університет» (протокол № 13 від 15.12.2015 р.), з уточненням (протокол № 5 від 24.05.2018 р.).

Зважаючи на відсутність системного цілісного аналізу культурно-освітньої, науково-педагогічної, просвітницької й організаційної діяльності Греко-Католицької Церкви в Закарпатті у формуванні національної самосвідомості дітей та молоді з часу підписання Ужгородської унії до її повної заборони радянським режимом, актуальність і соціальна значущість дисертації не викликає сумнівів.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, підтверджуються результатами кваліфіковано здійсненого дослідження і в цілому не підлягають сумніву.

Логічною є структура дисертації, представлена вступом, п'ятьма розділами, висновками до розділів, змістовими загальними висновками та списком використаних джерел, що відповідає вимогам до дисертаційних досліджень на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук. Здобувачем наукового ступеня на високому теоретичному рівні обґрунтовано вибір теми, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, методи дослідження.

Варто відмітити ґрунтовність і ємність джерельної бази дослідження, що налічує 1011 найменувань, з яких 202 архівних документів та 56 джерел іноземними мовами. Дисертанткою системно структуровано досліджений масив джерельної бази: 1) архівні матеріали, 2) опубліковані й рукописні матеріали закарпатського греко-католицького духовенства; 3) навчальна література, публіцистика різних історичних періодів; 4) періодичні видання («Душпастыръ», «Светъ», «Листок», «Месяцесловъ», «Наука», «Церковная газета» та ін.); 5) джерела особового походження (листування, автобіографії, спомины); 6) масові джерела (статистичні відомості, переписи, анкетування, прокламації, інформаційні бюлетені тощо). Вважаємо, що досліджена автором дисертаційного дослідження джерельна база є цілком достатньою для комплексного аналізу культурно-освітньої й науково-педагогічної діяльності Греко-Католицької Церкви в Закарпатті, спрямованої на формування національної самосвідомості дітей та молоді.

Зміст дисертаційної роботи свідчить про глибоке вивчення Г. М. Розлуцькою досліджуваної проблеми, вираженість і самостійність її аналізу, системне осмислення матеріалу джерельної бази, творче застосування комплексу методів дослідження, зокрема: аналітико-синтетичного, проблемно-хронологічного, періодизації, історико-типологічного, порівняльно-історичного, історико-бібліографічного тощо.

Вірогідність отриманих результатів забезпечено ґрунтовним аналізом значного обсягу джерельної бази, доцільно обраними та використаними методами дослідження, достатньою апробацією на наукових конференціях рівного рівня. Висновки дослідження узгоджено із завданнями, які

послідовно розв'язано у розділах дисертації. Додатки увиразнюють уявлення щодо цілісності дослідження, проведеного Г. М. Розлуцькою.

Оцінка змісту та завершеності дисертації. Вивчення результатів дослідження дає підстави констатувати, що у вступі чітко сформульовано об'єкт, предмет, мету, завдання, хронологічні межі дисертації.

До здобутків дисертантки відносимо міждисциплінарний аналіз ключових понять дослідження: «націоналізм», «патріотичне виховання», «національна самосвідомість», «духовність» та ін.; розширення й доповнення змісту понять «національна самосвідомість», «національне виховання», що віддзеркалює необхідність формування національної самосвідомості особистості та залучення до цього процесу всіх суспільних інституцій, які здійснюють виховний вплив на неї. Варто відзначити розроблену авторську структурно-змістову модель формування національної самосвідомості (с.73 тексту дисертації, с.14 автореферату), яка охоплює основні компоненти (когнітивний, пізнавальний, ціннісний, поведінковий), педагогічні умови (родинні, освітньо-виховні, релігійно-духовні, суспільно-громадські, соціальні) та підходи (системний, пізнавально-ціннісний, діяльнісний) до цього процесу, що дозволяє цілісно та інтегровано осмислити процес формування національної самосвідомості особистості.

Заслужовує на увагу аналіз передумов становлення Греко-Католицької Церкви у закарпатському регіоні та особливостей її розвитку в різні історичні періоди, з'ясування її ролі у становленні й розвитку народної освіти в Закарпатті. Важливим для дисертаційного дослідження є висновок дисертантки про те, що впродовж століть становлення етнонаціональної ідентичності закарпатських русинів відбувалося на релігійних засадах.

Необхідно відзначити ґрунтовний аналіз освітньо-організаційної, науково-педагогічної та культурно-просвітницької роботи Греко-Католицької Церкви в Закарпатті у формуванні національної свідомості дітей та молоді впродовж хронологічних меж дослідження. Дисертантка панорамно представила роль греко-католицького духовенства у розвитку народного

шкільництва, видавничої справи, літератури, науки; висвітлила особливості діяльності греко-католицьких товариств, марійських конгрегацій у вихованні закарпатської молоді.

Значним внеском до історії вітчизняної педагогіки є спроба розробки періодизації формування національної самосвідомості українського населення Закарпаття в діяльності Греко-Католицької Церкви у період входження регіону до складу різних державних утворень (с. 378-380 тексту дисертації, с.28-29 автореферату), яка охоплює такі етапи: 1) 1646 – 1848 – становлення етнічної та релігійної ідентичності руського населення Закарпаття, у якому ключову роль відіграла Греко-Католицька Церква; 2) 1848 – 1920 – пробудження національної свідомості русинів (українців) Закарпаття, у якому чільне місце відводилося освітньо-організаційній, культурно-просвітницькій, науковій та видавничій (заснування й публікація різноманітних релігійних, науково-популярних, літературних часописів і газет) діяльності закарпатського греко-католицького духовенства; 3) 1920 – 1939 – формування національної самосвідомості русинів (українців) Закарпаття, якому сприяла ліберальна політика Чехословаччини; 4) 1939 – 1947 – зниження національної самосвідомості населення Закарпаття через об'єктивні суспільно-політичні причини.

Важливим є намагання дисертантки актуалізувати історико-педагогічний досвід Греко-Католицької Церкви в умовах сучасної національної освіти та окреслити шляхи його творчого використання в контексті формування національної самосвідомості сучасних дітей та молоді (§ 5.2).

Важливим доповненням теоретичного матеріалу та цінним джерелом з теми дослідження є вдало представлені додатки (21 додаток на 103 сторінках). Узагальнюючі таблиці, ретельне опрацювання статистичних даних, ілюстративний матеріал дали можливість дисертантці відтворити форми діяльності Греко-Католицької Церкви в Закарпатті, спрямованої на формування національної самосвідомості дітей та молоді означеного періоду.

Наукова новизна одержаних результатів репрезентована першим цілісним комплексним аналізом культурно-освітньої й науково-педагогічної діяльності Греко-Католицької Церкви в Закарпатті; визначенням її ролі у формуванні національної самосвідомості дітей та молоді на закарпатських землях досліджуваного періоду; окресленням основних етапів формування національної самосвідомості закарпатців у діяльності Греко-Католицької Церкви у період входження Закарпаття до складу різних держав; розкритті суспільно-політичних та соціокультурних передумов, що вплинули на культурно-освітню й просвітницьку діяльність Греко-Католицької Церкви в Закарпатті; з'ясуванні її внеску у захист надбань української культури та рідної мови, збереження національної школи від асиміляційної політики урядів країн, до складу яких входило Закарпаття; аналізі освітньо-культурного досвіду співпраці школи, церкви і громадськості у справі національного й морального виховання дітей і молоді; обґрунтуванні актуальності виховного досвіду Греко-Католицької Церкви в Закарпатті у сучасних умовах; деталізації змісту понять «національне виховання», «формування національної самосвідомості» з урахуванням внеску Греко-Католицької Церкви Закарпаття у виховання дітей та молоді.

Значення одержаних результатів для науки і практики та рекомендації щодо їхнього можливого використання. Результати дисертаційного дослідження характеризуються теоретичною та практичною значущістю. Систематизовані й узагальнені положення дослідження можуть слугувати основою для формування змісту нормативних дисциплін «Педагогіка», «Історія педагогіки», «Порівняльна педагогіка» та спеціалізованих навчальних курсів «Організація виховної роботи в освітніх закладах», «Становлення і розвиток освіти Закарпаття», «Актуальні проблеми виховання», «Взаємодія соціальних інститутів у вихованні дітей», а також для розроблення підручників, навчальних посібників, навчально-методичного забезпечення виховної роботи в закладах освіти, в діяльності закладів вищої педагогічної освіти, інститутів післядипломної освіти тощо.

Наукові положення дисертаційної роботи використовуються в освітньому процесі десяти закладів вищої освіти, що підтверджено довідками про впровадження (с. 37, 491-502 тексту дисертації, с. 9 автореферату).

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих працях підтверджується результатами їх структурно-семантичного аналізу. Основні теоретичні положення та висновки дисертації опубліковано в 41 науковій праці, серед яких: 1 одноосібна монографія, 3 розділи у колективних монографіях (1 – за кордоном), 25 статей у провідних наукових фахових виданнях України, з них 14 у виданнях, віднесених до міжнародних наукометричних баз, 4 статті у зарубіжних наукових виданнях; 9 статей і тез апробаційного характеру; 1 навчально-методичний посібник.

Широта апробації матеріалів дисертаційного дослідження (17 міжнародних, 9 всеукраїнських, 7 регіональних та міжрегіональних науково-практичних конференцій, семінарів) засвідчує фундаментальність доробку здобувачки, дозволяє констатувати ґрунтовність викладення наукових положень, висновків і рекомендацій в опублікованих працях.

Відповідність змісту автореферату основним положенням дисертації. Автореферат стисло відображає всі основні положення дисертаційного дослідження Г. М. Розлуцької і відповідає чинним вимогам до структури, змісту й обсягу автореферату докторської дисертації.

Результати дисертаційного дослідження засвідчують його самостійність, оригінальність, високий рівень виконання, підтверджують професійну зрілість автора.

Дискусійні положення та зауваження. За загальної позитивної оцінки дисертаційної роботи Г.М.Розлуцької виникають певні зауваження та пропозиції:

1) вважаємо, що при обґрунтуванні основних етапів у діяльності Греко-Католицької Церкви з формування національної самосвідомості українського населення Закарпаття в періоди його входження до складу різних державних

утворень варто було б деталізувати критерії, які покладено в основу здійснення такої періодизації;

2) на нашу думку, при визначенні базових понять дослідження дисертантці варто було б запропонувати авторське визначення окремих дефініцій з урахуванням проблематики дисертаційного дослідження;

3) зважаючи на зумовленість дослідження певними суперечностями (с. 24 тексту дисертації, с. 1 автореферату), вважаємо, що доцільно було б виявити й конкретизувати суперечності між можливостями Церкви, у тому числі й Греко-Католицької, в процесі формування національної самосвідомості дітей та молоді;

4) зважаючи на те, що в історичній ретроспективі територія сучасного Закарпаття входила до складу різних держав, вважаємо, що варто було б детальніше проаналізувати доробок зарубіжних авторів, предметом дослідження яких стала виховна діяльність церкви на закарпатських землях;

5) варто зазначити, які історичні тенденції освітньо-культурного досвіду Греко-Католицької Церкви Закарпаття отримали продовження в умовах сучасного реформування освітньої галузі України.

У цілому висловлені зауваження не заперечують наукову і практичну цінність проведеного дослідження та його позитивну оцінку.

Висновок про відповідність дисертації вимогам Порядку присудження наукових ступенів. Дисертаційна робота Розлуцької Галини Миколаївни на тему «Культурно-освітня й науково-педагогічна діяльність Греко-Католицької Церкви на Закарпатті у формуванні національної самосвідомості дітей та молоді (1646–1947 рр.)» виконана з актуальної і значущої теми, є оригінальним, самостійним і завершеним дослідженням, що має вагоме теоретичне й прикладне значення для загальної педагогіки та історії педагогіки.

Актуальність обраної теми, ступінь обґрунтованості наукових положень і висновків, наукова новизна та повнота викладу результатів

дослідження в опублікованих працях відповідають вимогам до докторських дисертацій.

Представлена до захисту дисертаційна робота «Культурно-освітня й науково-педагогічна діяльність Греко-Католицької Церкви на Закарпатті у формуванні національної самосвідомості дітей та молоді (1646–1947 рр.)» виконана на високому науково-методологічному рівні, відповідає вимогам п.п. 9, 11 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567, а її автор – Розлущка Галина Миколаївна – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки.

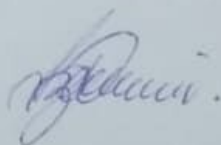
Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,

професор кафедри педагогіки

дошкільної та початкової освіти

Мукачівського державного університету

О.Й. Фізеші

Підпис професора, доктора педагогічних наук, професора кафедри педагогіки дошкільної та початкової освіти Мукачівського державного університету

О.Й. Фізеші засвідчую

Учений секретар університету

О.О.Королович